

مصاحبه درباره اهمیت هوش مصنوعی در علوم اسلامی

به عنوان سؤال اول، بفرمایید در خصوص اهمیت هوش مصنوعی و به‌کارگیری آن در علوم اسلامی.

هوش مصنوعی امروزه به یکی از ابزارهای قدرتمند در دنیای علم و فناوری تبدیل شده است و به‌عنوان یکی از پیشرفته‌ترین فناوری‌های عصر حاضر، می‌تواند نقش بسیار مهمی در ارتقای علوم انسانی به‌ویژه علوم اسلامی ایفا کند. در حوزه علوم اسلامی، هوش مصنوعی می‌تواند به‌عنوان یک ابزار کارآمد برای تحلیل و پردازش متون دینی، بررسی تطبیقی آراء مختلف فقهی و حتی کمک به فهم بهتر مفاهیم قرآن و حدیث به‌کار گرفته شود. به‌ویژه در زمینه‌هایی مانند فقه معاصر، که با مسائل جدید و پیچیده مواجه‌ایم، هوش مصنوعی می‌تواند ابزار مناسبی برای ارائه پاسخ‌های سریع و مستند به مسائل دینی باشد.

با استفاده از هوش مصنوعی می‌توان به تحلیل‌های دقیق‌تر، پردازش سریع‌تر داده‌ها و جست‌وجوهای علمی کارآمدتر در زمینه‌های مختلف علوم اسلامی، از جمله فقه، اصول، تاریخ اسلام، تفسیر قرآن و حدیث پرداخت. هوش مصنوعی می‌تواند ابزارهایی را برای طلاب و دانشمندان دینی فراهم کند تا بتوانند دسترسی جامع‌تری به منابع و متون مرجع پیدا کنند و پژوهش‌های خود را به شکل دقیق‌تری انجام دهند. البته این به معنای جایگزینی جایگاه سنتی علمای دین نیست، بلکه به‌عنوان ابزاری کمکی برای تسهیل و تکمیل فرآیندهای علمی است. در واقع، هوش مصنوعی می‌تواند به‌عنوان یک ابزار مکمل برای تعمیق و گسترش دانش دینی به‌کار گرفته شود.

سؤال دوم این که از الزامات روزآمد شدن حوزه و استفاده از فناوری‌های هوش مصنوعی بفرمایید. به‌خصوص این که بحث تحول در حوزه بارها از سوی مقام معظم رهبری مورد تأکید قرار گرفته است.

بهره‌گیری از فناوری‌های نوین در حوزه‌های علمیه نیازمند تأمین زیرساخت‌ها و تجهیزاتی است که بتوانند فرصت استفاده از این فناوری‌ها را در عرصه‌های مختلف علوم دینی فراهم کنند. تحول در حوزه‌های علمیه که بارها توسط مقام معظم رهبری (حفظه‌الله) تأکید شده، مستلزم گام‌هایی اساسی برای ارتقای محیط‌های آموزشی و پژوهشی و تجهیز آن‌ها به ابزارهای فناورانه است. این تحول، به‌ویژه در ارتباط با تربیت طلابی که به این فناوری‌ها مسلط باشند، می‌تواند در ارتقای کیفیت و عمق مباحث دینی مؤثر واقع شود.

البته این تحول نباید به‌طور ناگهانی یا بدون در نظر گرفتن جوانب مختلف آن صورت گیرد. بلکه باید با رعایت اصول و مبانی دینی، بررسی‌های فقهی و فلسفی به‌تدریج زمینه‌های استفاده از فناوری هوش مصنوعی فراهم شود. از سوی دیگر، تأخیر در پرداختن به هوش مصنوعی و دیگر فناوری‌های نوپا یک فرصت‌سوزی بزرگ است. آموزش‌های مناسب برای اساتید و فضلاء حوزه می‌تواند تأثیر فراوانی بر تسریع روند تحول بگذارد، به‌نحوی که بزرگان حوزه بتوانند از این فناوری‌ها به‌خوبی بهره‌برداری کنند.

همچنین در خصوص ضرورت ورود حوزه به عرصه هوش مصنوعی و تربیت طلاب متخصص در این زمینه بفرمایید.

ورود حوزه به عرصه هوش مصنوعی یک ضرورت جدی است، زیرا این فناوری می‌تواند به حوزه‌های مختلف علوم دینی کمک کند تا به روش‌های نوین علمی دست یابند و بتوانند پاسخ‌گوی مسائل جدید و پیچیده‌ای باشند که در دنیای معاصر مطرح می‌شود. تربیت طلابی که هم دانش عمیق دینی دارند و هم مهارت‌های مرتبط با فناوری‌های نوین

سبب می‌شود در جبهه علمی و پژوهشی پیشرفت‌های چشمگیری پدید آید. این را باید یک فرصت استراتژیک برای پیشرفت و تحول در علوم دینی به‌شمار آورد. روشن است که روحانیون باید با تکنولوژی‌های جدید آشنا شوند تا بتوانند در مواجهه با مسائل روز، پاسخ‌های علمی و دینی مبتنی بر شواهد و داده‌های دقیق ارائه دهند؛ به‌ویژه در زمینه‌هایی مثل داده‌کاوی متون دینی، رصد، تحلیل و تولید محتوا.

هدف‌گذاری‌ها و اقدامات حوزه‌های علمی برای بهره‌گیری از هوش مصنوعی چیست؟

یکی از اقدامات خوبی که انجام شده تشکیل دوره‌های درس خارج تخصصی فقه هوش مصنوعی است. برگزاری همایش‌های سالانه تخصصی هوش مصنوعی و علوم اسلامی نیز از اتفاقات بسیار درخشان در حوزه‌های علمی است. برنامه‌ریزی برای تأسیس انجمن‌های علمی و مراکز تحقیقات تخصصی در زمینه هوش مصنوعی، طراحی دوره‌های آموزشی و پژوهشی برای طلاب و پژوهشگران دینی و طراحی سامانه‌های نرم‌افزاری هوشمند برای استفاده در تحقیقات دینی و تحقق بخشی از این برنامه‌ها از دیگر اقدامات در حوزه است.

البته بدیهی است که در این زمینه به یک استراتژی جامع و بلندمدت نیاز داریم تا از ظرفیت‌های هوش مصنوعی در تمام ابعاد آموزش و پژوهش‌های دینی بهره‌برداری کنیم. بحمدالله مدیر مرکز مدیریت حوزه‌های علمی شخصاً بسیار از توانمندی و تجهیز حوزه‌ها به فناوری‌های هوش مصنوعی حمایت می‌کنند. ولی ضرورت دارد تا چشم‌اندازها و راهبردهای مربوطه مورد پذیرش تمامی بخش‌ها قرار گرفته و به یک پذیرش عمومی برسد که نیازمند تبیین و آگاهی‌بخشی بیشتر است.

به نظر شما چه اقدامات اساسی و زیربنایی در عرصه هوش مصنوعی لازم است؟

نخست، ایجاد و تقویت مراکز تحقیقاتی و پژوهشی در حوزه هوش مصنوعی با تمرکز بر علوم انسانی اسلامی. این یک گام ضروری است. همچنین، نیاز به توسعه برنامه‌های آموزشی تخصصی برای پرورش افراد متخصص در زمینه‌های علمی دینی و فناوری‌های نوین وجود دارد. به‌روزرسانی زیرساخت‌های دیجیتال و ایجاد دسترسی به پایگاه‌های داده علمی و دینی از دیگر اقدامات اساسی است.

برخی از مراکز و نهادها هنوز با یک دیدگاه پیشینی و قدیمی اصرار دارند تا داده‌های خود را اختصاصی نگهداشته و انحصار آن را حفظ کنند. این یک تهدید برای پیشرفت فناوری‌های هوشمند است. اگر این داده‌ها به اشتراک گذاشته شود و مبنای تولید الگوریتم‌ها قرار گیرد، اتفاقات بسیار بزرگی در حوزه خواهد افتاد. از این رو، معتقدیم روند آزادسازی داده‌های مرجع یکی از مهم‌ترین اقدامات در عرصه استفاده از هوش مصنوعی است.

آیا زیرساخت‌ها در استفاده از هوش مصنوعی و به‌ویژه تولید محتوا در این عرصه در کشور فراهم است؟

اتفاقات بسیار مثبت و خوبی در سال‌های اخیر افتاده است. اسناد ملی و قوانین بالادستی مناسبی تولید شده و برخی در حال بررسی و تصویب است. برخی زیرساخت‌های مورد نیاز در کشور برای استفاده از هوش مصنوعی و تولید محتوا فراهم است. تأسیس رشته‌ها و گرایش‌های تخصصی هوش مصنوعی در دانشگاه‌ها نویدبخش تأمین متخصصان و کارشناسان فراوانی در آینده نزدیک خواهد بود. شرکت‌های دانش‌بنیانی در زمینه هوش مصنوعی به فعالیت پرداخته‌اند و محصولاتی هم عرضه کرده‌اند.

اما برای رسیدن به وضعیت مطلوب از همه مهم‌تر تولید نرم‌افزارهای زیربنایی هوش مصنوعی است و تجمیع داده‌های بزرگ و حجیم که نیاز اساسی استخراج الگوریتم‌های گوناگون است. هنوز در این عرصه جای کار بسیاری وجود دارد. این مسیر به همکاری و هم‌افزایی بیشتر میان تمامی شرکت‌ها و متخصصان دارد. حرکت به سمت شیوه‌های مبتنی بر منبع‌باز و آزادسازی سورها و دیتاها خیلی مهم است.

در پایان، اگر نکات دیگری مدّ نظر شماست ممنون می‌شوم بفرمایید.

آینده هوش مصنوعی در حوزه علوم اسلامی و دینی بسیار امیدوارکننده است. همکاری و هم‌افزایی خوبی میان نهادهای علمی و دینی در حال شکل گرفتن است. از آنجا که تحولات علمی به سرعت در حال پیشرفت است، لازم است که حوزه‌های علمی به‌طور مداوم در این زمینه‌ها مطالعه کرده و به‌روز باشند. تلاش همیشه بر این است که هر نوع استفاده و بهره‌برداری از فناوری‌ها در علوم دینی باید با توجه به اصول و ارزش‌های اسلامی و بر پایه فقه و اجتهاد سنتی صورت گیرد.

هوش مصنوعی ابزار قدرتمندی است، اما باید در راستای خدمت به اندیشمندان علوم اسلامی، فقها و مجتهدان به‌کار گرفته شود و نه جایگزینی آن‌ها. هدف ما هرگز این نیست و نباید باشد که یک سامانه هوشمند مستقل از نظارت انسانی طراحی کنیم که بخواهد تولید محتوا نموده و به‌اصطلاح تفقه کند.

